

25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun

■ (cc) Cun la broschura «25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun» dat l'uffizi per la natira e l'ambient (UNA) ina invista da las lavurs executivas multifaras ch'èn vegnidas prestadas durant ils ultims 25 onns a favur da l'aria pura. En differents contribuziuns mussa la broschura da giubileum che quai che lascha intgantar giasts da stad e d'enviern constat oz en las bleras vals dal chantun: L'aria grischuna è buna.

Substanças nuschaivlas en l'aria resultan en blers lieus

Las funtaunas da la contaminaziun da l'aria èn bain enconuschantas e vegnan actualisadas cuntinuadamain en in catter d'emissiuns. Da la Val dal Rain fin en la Val Mesauc e per lung da las vias d'access als centers turistics procuran las svapurs dal traffic che l'aria è contaminada pli fitg. Ils pli gronds quitads areguard l'igièna da l'aria fan oz dentant ils blers stgauraments da laina pitschens. Quels èn per part vaira vegls e na vegnan savens betg duvrads correctamain. Gist durant ils fraids mais d'enviern augmenta quai fermamain la concentraziun da pulvra fina en lieus nua che l'aura è stabila ed en vals cun pauc vent. Ruments verds che vegnan ars al liber augmentan supplementarmain questas concentraziuns. Er l'agricultura chaschuna substanças nuschaivlas en l'aria. Cun deponer e cun bittar puschina sfugia amoniac, ina substança precursura per la furmaziun da particlas da pulvra fina, ed ils tractors emettan quantitads considerablas da fulin cumpareglià cun il temp ch'els èn en funcziun. Ultra da quai èn l'industria ed il mastergn funtaunas considerablas da substanças nuschaivlas en l'aria. Cuzunt en las vals dal sid vegn il plaschair da la stad turbà pervia da las grondas concentraziuns d'ozon: En cas da gronda irradiaziun dal sulegl e da temperaturas autas sa furma l'ozon or da las substanças precursuras da la contaminaziun da l'aria che derivan principalmain dal traffic, da l'industria e dal mastergn.

Davart la contaminaziun èn avant maun bleras enconuschientschas

Durant ils ultims 25 onns ha l'uffizi per

Martin Jäger, Remo Fehr, Georg Thomann e Hanspeter Lötscher (da san.) a chaschun da la preschentaziun da la broschura «25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun».

FOTO O. ITEM

la natira e l'ambient (UNA) rimnà ed evaluà cuntinuadamain fitg bleras datas cun agid d'ina rait da var 14 staziuns da mesiraziun fixas e da 2 staziuns mobilas. Uschia enconuschan ins oz la contaminaziun da l'aria en praticamain l'entir chantun Grischun, ed ins ha survegnì e survegn anc adina infurmaziuns impurtantas davart las contribuziuns da las singulas chaschunadras e dals singuls chaschunaders. Sin la pagina d'internet www.anu.gr.ch pon tut las persunas interessadas consultar e chargiar giu datas e rapports d'evaluaziun dad oz e da pli baud. La broschura d'infurmaziun «25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun» dat plinavant ina invista ed ina survista da las mesiras e da las retschertgas ch'il UNA ha fatg durant ils ultims dus decennis e mez en il rom da la surveglianza da la qualitad da l'aria. En ils secturs «mesiraziuns» ed «infurmaziun» collavura il UNA plinavant dapi in pau pli ditg che 10 onns stretgamain cun ils auters chantuns da la Svizra orientala

e cun il Principadi da Liechtenstein en l'uniun «Ostluft» (www.ostluft.ch). Grazia a questa cooperaziun fitg fritgaivla pon vegnir tratgas a niz sinergias e spargnads custs considerabels.

Datas da la mesiraziun da l'aria sco agid per studis medicals

La broschura da giubileum «25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun» na vul betg mo infurmar davart ils aspects tecnicos da la surveglianza da la qualitad da l'aria, mabain er davart ils effects ed ils privels da las substanças nuschaivlas en l'aria. L'incumbensa la pli impurtanta dal mantegniment da l'aria pura è bain quella d'impedir disturbis da la sanadad. Per quest intent d'evitar enconuschientschas dals connexs tranter las substanças nuschaivlas e las consequenzas per la sanadad. Il studi svizzer da sanadad Sapaldia, ch'examinescha ils connexs tranter malsognas cronicas da las vias respiratoricas e la qualitad da l'aria, è ina basa fitg impurtanta per chapir

questas consequenzas per la sanadad. Grazia al studi poi vegnir mussà che la concentraziun da pulvra fina è da gronda relevanza per las malsognas da las vias respiratoricas. In dals lieus dal studi Sapaldia è Tavau, nua che la populaziun sa participescha activamain a las retschertgas e nua ch'er las datas da la rait grischuna da mesiraziun da l'aria vegnan integradas en il studi. Vi da l'exempel da Tavau mussan ils resultats dal studi er la situaziun privilegiada da la populaziun grischuna. Grazia a la buna aria da muntogna vegnan numnadamain diagnosticats blers main cas da malsogna da las vias respiratoricas ch'en la media svizra.

Betg mo a Sapaldia, mabain er ad auters studis medicals furnescha il UNA datas da mesiraziun impurtantas. Uschia accumpogna l'uffizi regularmain studis da l'Ospital chantunal a Cuira, tras quai ch'el mesira las concentraziuns da substanças nuschaivlas en l'aria. Ina retschertga che vegn fatga da l'ospital chantunal e ch'il UNA accumpogna cun

sias mesiraziuns mussa p. ex. che la pulvra dal fain engravescha fermamain ils pulmuns dals purs e che questa contaminaziun natirala da pulvra fina po chaschunar midadas en il maletg dal sang.

Il plan da mesiras per l'igièna da l'aria vegn actualisà periodicamain

En las infurmaziuns spezialisadas, cuntgnidas en la broschura da giubileum «25 onns mantegniment da l'aria pura en il Grischun» vegni renvià al plan da mesiras per l'igièna da l'aria ch'è in instrument impurtant dal mantegniment da l'aria pura e che serve ad evitar emissiuns da substanças nuschaivlas. Quest instrument è liant per las autoritads e vegn sutmess onn per onn en l'administraziun ad ina controlla dal progress sco er adattà da la regenza mintga 3 onns a las novas relaziuns. Uschia vegnan las consequenzas da la nanotecnologia a fatschentar fermamain las igienistas ed ils igienists da l'aria il proxim temp. Ulteriurs champs d'incumbensa futurs èn remplazzar stgauraments da laina vegls tras implants pli moderns, evitar che ruments vegnian ars al liber, minimar l'emissiun da fulin da stgauraments da laina e da motors da diesel sco er reducir las emissiuns d'amoniac en l'agricultura.

Mantegnair quai ch'ins ha cuntanschi

Quai ch'ins ha cuntanschi fin uss en il mantegniment da l'aria pura pudess puspè ir a perder sch'els sforzs na restan betg ils medems. En quai che reguarda la realisaziun da mesiras per l'igièna da l'aria vali en emprima lingia da mantegnair il stadi actual. Per meglierar vinavant e duravlamain la qualitad da l'aria dovri percenter ina stretga collavuraziun tranter la politica d'agricultura, d'energia e dal clima. Tras la midada da las contribuziuns per animals a las contribuziuns da surfatscha en la politica agrara 2014 fin 2017 hai p. ex. dà ina decisiun impurtanta a favur da la reducziun d'amoniac.

Davart quest tema stat a disposiziun in video sut www.gr.ch